

Zitierhinweis

Hlaváček, Ivan: Rezension über: Florian Eßer, Schisma als Deutungskonflikt. Das Konzil von Pisa und die Lösung des Grossen Abendländischen Schismas (1378–1409), Köln / Weimar / Wien: Böhlau Verlag, 2019, in: Český časopis historický, 2020, 4, S. 1226–1227, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/7876e0670c634a24b63ce86efffe8596>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a–63a UrhG) zulässig.

Florian ESSER

Schisma als Deutungskonflikt.

***Das Konzil von Pisa und die Lösung
des Grossen Abendländischen Schismas
(1378–1409)***

***(= Papsttum im mittelalterlichen
Europa 8)***

Wien – Köln – Weimar, Böhlau Verlag
2019, 874 s., ISBN 978-3-412-51332-0.

Myslím, že i lidé, kteří nemají k historii, tím spíše středověké, blízko, vědí o tom, že „někdy“ v době vlády Václava IV. byli v Evropě nejen tři římsí králové, ale taky – horribile dictu – i tři papežové. A ten třetí, který měl oba předchozí zbavit hodnosti a věci „normalizovat“, vzešel právě z pisánského koncilu. I když tento koncil svůj základní úkol vlastně nesplnil, přesto je jeho místo v evropských dějinách nezastupitelné, protože cesta, která k němu vedla, byla složitá a procházela dosti bouřlivě nejen uvnitř církve, ale zasahovala po plná tři desetiletí hluboko do obecných politických dějin oné doby. Koncil sám nadto také sehrál důležitou roli i v českých dějinách. Stačí jen říci, že vztah českého panovníka k němu byl impulzem ke vzniku Kutnohorského dekretu (mandátu) Václava IV. v roce 1409 a jeho dalekosáhlým důsledkům.

Ten, kdo bere do rukou upravenou cášskou disertaci, získá dojem, že kniha ve virtuální formě soutěží s dalšími německými disertacemi (dost s úspěchem) o největší počet stran. Ale ani tady, ani jinde nejde prvotně o rozsah, ale o to, co v ní bylo a jak řečeno. Neboť každému jen trochu do věci zasvěcenému musí být jasno, že tento koncil měl mimořádně významné světské celoevropské konotace. I když zůstává poněkud ve stínu dvou velkých reformních koncilů: kostnického a basilejského. Ale byl první a vy-

provokoval další. Byl nejen bezprostřední předejrou ke koncilu kostnickému, ale zamíchal důkladně politikou prakticky všech říší latinské křesťanské Evropy od začátku schizmatu (1378) a stal se tak v době končícího prvního decenia 15. století stejně tak tématem církevních jakož i světských dějin a vysoké evropské politiky. Dotkl se států, které už měly „své“ papeže, jichž se chtěly držet, ale i je opustit, či zastávaly neutrální stanovisko.

Situace se ovšem měnila někdy takřka každým okamžikem, poselstvo střídalo poselstvo, byly slibovány i žádány kompromisy a ústupky, které často ztrácely své dobré jméno. To všechno tak už předem opravňuje ba si takřka žádá dostatek prostoru, a tak má své oprávnění zmíněný rozsah včetně tisíců poznámek (přesně 3469! nepočítaje textové poznámky příloh), nezřídka v rozsahu malých exkurzů. A když už, tak lze s uznáním připomenout i osmdesátí stránkovou bibliografickou přílohu, kde ale postrádám důležitou knihu Rudolfa Holinky o církevní politice Jana z Jenštejna z r. 1933 (už tehdy progresivně opatřenou francouzským souhrnem), ale i poválečné práce. Zejména Bartošův svazek Českých dějin (II–6), Spěváčkovu biografii Václava IV. z r. 1986 nebo Polcova Jana Nepomuckého. Třeba ovšem dodat, že obraz, který Esser buduje na základě širokého spektra základních pramenů a rozsáhlé literatury by se nezměnil, i když by snad některé akcenty mohl podtrhnout: zejména úlohu markraběte Jošta (tu by byla k užítu i kniha Václava Štěpána). Nelze to ale Esserovi vytýkat, protože v rámci evropského panoramatu tato jednání nutně ustupují do pozadí. Ostatně Esser ve stopách Helmuta Weigela z roku 1944 výslovně konstatuje, že úloha Václava IV. v otázce schizmatu

v osmdesátých letech 14. století potřebuje nové zpracování. Upozorňuji tu zejména na pozn. 160, kde Esser opravuje Loserthovo čtení výzvy říšských knížat Václavu IV. z 80. let 14. století v edici listáře Jana z Jenštejna, z concilii na consilii. Tu jen dodávám, že jedním z předních edičních desiderii české medievistiky je právě úplné kritické vydání tohoto významného pramene nejen pro vlastní duchovní život Jenštejnův, ale i pro obecnější vazby. Jeho edici sice připravoval Jaroslav V. Polc, ale vzhledem k jeho smrti práce zřejmě příliš nepokročila.

Ale třeba přejít k době, která vlastnímu koncilu bezprostředně předchází, i když i v těch více než dvou desetiletích, jež dělí obě období, se dozvídáme leccos zajímavého i pro české dějiny. Především jde o výklad různých právnických dobrých zdání a zejména snahy po svolání dvou samostatných koncilů podle obediencí, jež měly vyústit v koncil jediný. Tyto koncepce se však nerealizovaly a došlo rovnou ke koncilu pišánskému.

Vidíme, že Esser chápe přípravu koncilu opravdu v širokém záběru. Ukazuje na to i skutečnost, že situaci před rokem 1408, tedy před jednáními v Livornu, je věnováno zhruba sto stran, na nichž je sledována zejména francouzská iniciativa a v ní důležitá role pařížské univerzity jako autority in theologicis. Ani Václav tu nezůstal stranou, tím spíš, že jeho sok na říšském trůně Ruprecht Falcký trval rigidně na „svém“ římském papeži a tak se mu naskytla možnost posílit své postavení příklonem k stoupencům svolání koncilu a docílit bodů na mezinárodní scéně. To zejména když Václav podmínil svou podporu, resp. účast svého poselstva, bezpodmínečným uznáním titulu římského krále z koncilní strany. Esser věnuje i tomu aspektu pozornost a včleňuje jej do

složité konstelace mezinárodní, ale do jisté míry i do české vnitropolitické situace.

Není možno jít do detailů, které ovšem vůbec detaily nebyly, protože za jednotlivými stanovisky většinou stála významná mocenská seskupení. Jen ale je třeba zdůraznit, že Esserovi nejde toliko o vlastní průběh chronologických událostí, ale také sleduje a rozebírá již výše zmiňované jednotlivé písemné produkty, které doprovázely přípravné práce: ať jde o tzv. *Avvisamenta* či o v časově návazném *Modus tenendi concilium*. Dne 5. června 1409 byli sice oba současní papežové v Pise sesazeni, nicméně protože tito své trůny nevzdali, přibyl k nim papež třetí, pišánský Alexander V. Koncil neměl dosti sil na to se prosadit. Nadto po brzké smrti Alexandrově koncil nešťastně zvolil jeho nástupcem zcela nehodného muže, totiž Jana XXIII. Jeho sesadil, stejně tak jako představitele obou předchozích obediencí, až koncil kostnický.

Naskytá se tak otázka, zda „Pisa“ naplnila úkol, který si dala. Odpověď není jednoduchá ani jednoznačná. Tím, že zvolila nového papeže ano, ale tím, že jej nedokázala prosadit, ztroskotala. Ale v podstatě dala vzniknout významnému posunu uvnitř církve, prosazení se konciliarismu.

Třeba ještě dodat, že přes všechnu péči, kterou historikové, zejména církevní, věnovali koncilním dějinám před Esserem, podařilo se mu po širokém průzkumu rukopisných pramenů přece jen nalézt některé nevyužité jednotliviny. Nejen, že je objevil a vřadil do vlastních výkladů, ale též vydal v přílohách knihy. Kdo se bude chtít v církevně politických otázkách západního křesťanství v době velkého pozdně středověkého schizmatu zevrubněji orientovat, má zde spolehlivého průvodce.

Ivan Hlaváček